

**Viața Șocantă - Alexandru Laszlo -
(Scrieri despre evrei) Editura SAGA
O recenzie
Adrian Grauenfels**

Cartea **Viața Șocantă** a fost rezultatul compilării scrisului timp de 20 de ani: comunicările autorului, texte academice, eseuri, lecturi la universitatea Chișinău - Republica Moldova, conferința sa la Institutul Wiesel – culese toate la un loc într-un volum în anul 2021, și editat de SAGA-Israel.

VIATA ȘOCANTĂ este oglinda unui secol și jumătate de interacții și ciocniri între evrei și neevrei pe teritoriul unei României frământate de 2 războaie mondiale, de apariția legionarilor, a nazismului german, de amplificarea actelor antisemite și a actelor de violență culminate cu pogromurile din anii 40, 41, ca o uvertură la HOLOCAUSTUL celor 6 milioane de victime.

Orașul Cluj se află și el în vârtoare fiind un centru de deportare imediată a evreilor direct la Auschwitz - Printre victime se află și o studentă de numai 20 de ani, pe nume Grauenfels Lily (mătușa mea) expediată chiar cu primul tren plecat din Cluj. A pierit după două zile în lagărul de exterminare din Polonia.

Autorul alege să separe VIATA ȘOCANTĂ în două secțiuni diferite prin etnia personajelor analizate. Prima parte este dedicată unor evrei

de seamă și soarta lor în umbra evenimentelor pomenite.

Un exemplu de înstrăinare și tratament ostil capătă **Lazar ȘĂINEANU** (1854 -1934), fiu de zidar. Tânărul studiază limba română și foarte curând devine ținta unor semnale antisemite emise de **Vasile Alexandrescu Urechia** membru fondator al Academiei Române, profesor la Universitatea din Iași, ulterior la Universitatea din București unde lui Șăineanu i se oferise catedra de “istorie și literatură română”.

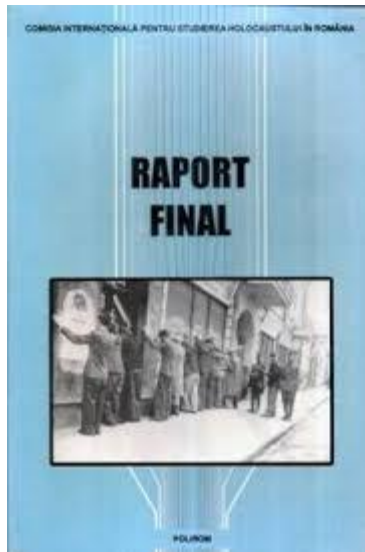
Scrie Urechia astfel: *“Un străin de ființa neamului nostru nu va putea deștepta în mintea și în inima generațiunii noi imaginea trecutului nostru plin de învățăminte pentru viitor. Cum va simți și va recunoaște acela pulsul vieții istorice a românilor, când inima lui nu bate ca și a poporului românesc întreg, când el nu are nimic în comun cu aspirațiunile lui?”*.

Lipsit de cetățenia română Șăineanu demisionează. Deși cere naturalizarea acordarea ei este minată de același Urechia care mânat de ură convinge Senatul să respingă cererea. Doi ani mai târziu petiția este acceptată de Camera Deputaților. Între timp Șăineanu produce *Basmele românilor*, un volum de 1000 de pagini și cercetarea sa *Istoria filologiei române*. Basmele propuse unui concurs al academiei Române este votat pentru premiul Heliade Rădulescu. Când se află identitatea autorului se stârnește un enorm scandal. Aplaudat de senatori Urechia avertizează astfel: să nu se comită eroarea *“de a băga în cetatea Românească un străin și mai ales calul lui Ulyse din Troia”*.

În anul 1986 Spiru Haret desființează catedra liceală unde preda Lazăr și aceste este nevoit să ia drumul străinătății. El lasă în urmă un dicționar Universal cu 30.000 de termeni și 80.000 definiții. Două decenii de muncă

au produs monumentalul studiu “Influențe orientale asupra limbii române” și el refuzat de a fi premiat de Academia Română. Dezamăgit Lazăr rămâne în Franța iar din anul 1901 și până în 1930 se dedică studiilor de limba franceză, bardului Rabelais, limba soldaților din tranșee, evoluția argoului franțuzesc.

Raportul comisiei Wiesel.

În secțiunea a doua ne atrage atenția capitolul dedicat Raportului Final al comisiei Wiesel.

Se știe că în 2003 guvernul României a luat curajoasă decizie de a studia Holocaustul din România prin numirea unei prestigioase comisii internaționale prezidată de Elie Wiesel, comisie care produce un document de valoare și nu se rezumă la descrierea evenimentelor ci livrează o analiză complexă a lucrurilor. Un studiu al mentalităților, a biografiei intelectualității române reprezentative, a istoriei evenimentelor, cu numeroase detalii tragice, a consemnării unor mărturii directe, a unor acute dezbateri morale asupra trecutului și prezentului nostru, din secolele XIX-lea și XX-lea. În vederea mea, antisemitismul are rădăcini adânci înfipte în trecutul Europei. Unele datează din evul mediu declansate de exilarea evreilor sefarzi din Spania în anul 1492. Împrăștiati în toată Europa de la vest și până în Turcia, evreii devin un factor catalizator al progresului intelectual, economic și moral. Dar fiind mereu minoritari și non beligeranți evreii au avut și sarcina de Scapegoat în toate așezările unde lucrurile nu mergeau bine. Familia tatălui meu erau evreii

locuitori ai unui mic sat aflat pe valea Rinului, sat cu numele Grauenfels. Satul a ars din temelii în anul 1838, iar evreii au fost goniți de vecinii lor și astfel familia mea s-a exilat la Brașov - Transilvania, pe atunci parte a Imperiului Austro-ungar. Tatăl meu a plecat la Viena pentru studii. Cum era mare amator de muzică a mers la opera din oras, se cânta Mozart. Înainte de a se ridica cortina celebrul dirijor Herbert von Karajan s-a adresat celor din sală: **Jidanii să iasă afară.** Și asta încă înainte de urcarea naziștilor la putere. Antisemitismul era firesc și acceptat fără comentarii. Revin la **Ideile careucid** în care Laszlo ne arată cum de la ideile rasiste, propagarea lor și ura latentă acumulată este foarte ușor să treci la crime efective.

O listă a marilor oameni politici români, intelectuali de frunte cu vederi antisemite ne atrage atenția, citez aici doar câteva nume:

- **Ion Brătianu**, om politic de frunte, refuză în 1866 acordarea de drepturi cetățenești pentru evrei, și îi cataloghează ca fiind plaga socială a României:

“Numai măsuri administrative puternice ne pot scăpa de această pacoste

- **Mihail Kogălniceanu**, om de stat prestigios, intensifică în 1869 procesul de eliminare a evreilor din satele românești, lipsindu-i de mijloacele de existență: *“Veți vedea că Moldova e secată, suptă de cârciumarii și accizarii evrei; veți vedea cum în Moldova un evreu intră în sat sărac lipit și peste 2-3 ani iese cu capital mare, veți vedea lipitorile satelor din Moldova*

- **Vasile Conta**, filosof recunoscut, afirmă în 1879 că intenția evreilor este de a-i alunga pe români din România pentru a-și stabili un stat pur evreiesc și declară : *“Dacă nu luptăm*

contra elementului evreiesc, murim ca națiune”.

- **Ioan Slavici**, prozator clasic ardelean, în lucrarea sa *Chestiunea evreilor din România* (1878), îi caracterizează pe aceștia ca fiind o “boală” și propune soluția radicală, profeteste Holocaustul: *“Ne rămîne doar ca, la un semn, să închidem granițele, să-i sugrumăm, să-i aruncăm în Dunăre pînă la cel din urmă ca să nu mai rămînă nici sămînță din ei”.*

- **Nicolae Iorga**, intelectual și figură emblematică a politicii naționale, îndeamnă în 1937 la izolarea evreilor în societate și la mobilizarea împotriva lor: evreii ... *Ei ne sugrumă bisericile, ne înlocuiesc moralitatea prin opiul ziaristic și literar cu care ne incită. (...) Noi să ne organizăm pentru războiul conștiinței .. Și să pornim la recîștigarea prin truda de fiecare zi ... prin ruperea de raporturi cu aceia care vreau să ne înlocuiască, și să ne recucerim cele ce le-am pierdut. Noi între noi, așa să vrem!”.*

Alte personaje cheie sau victime vor fi amintite.

Wilhelm Filderman a fost una din personalitățile cele mai importante ale vieții evreiești din România , Devine avocat, președinte Uniunii Evreilor Pămînteni și martor al nedreptăților vremii."Un volum de amintiri *Memorii & Jurnale* acoperă perioadă 1900-1940 cu 500 de pagini într-o înșiruire neostenită, andupă an, a nenumăratelor fapte violente, care au afectat viața comunității evreiești, la consemnarea instigatorilor extremiști, cu ideologia lor primitivă, la notarea demagogiei penibile a personalităților politice care, în momente de mare tensiune, ar fi avut datoria de-a interveni și n-au făcut-o. Guvernele se schimbau, ipocrizia rămânea identică. “Stilul lui Maniu era de a vorbi cu mîna pe inimă, în timp ce încuraja haitele de ucigași ale lui Cuza și Codreanu și,

concomitent, striga că anti-antisemitismul său condusese la demisia în rândurile Partidului Național Țărănesc."

Este amintit **Kertész Imre** care scrie **Nedestinare** - (o altă descriere a Holocaustului) volum care îi aduce premiul Nobel pentru literatură în anul 2002.

Mihail Sebastian este pomenit într-o secțiune amplă, plină de citate și întâmplări care demonstrează amplitudinea urii către evrei. Iată un citat pentru cele scrise în romanul *De două mii de ani...*, unde vocea autorului poate fi de multe ori suprapusă peste vocea naratorului:

“Nu voi înceta desigur niciodată să fiu evreu. Asta nu e o funcție din care să poți demisiona. Ești sau nu ești. Nu e vorba nici de orgoliu, nici de jenă. / E un fapt. Dacă aș încerca să-l uit, ar fi de prisos. Dacă ar încerca cineva să mi-l conteste, tot de prisos ar fi. Dar nu voi înceta, de asemeni, niciodată să fiu un om de la Dunăre. Și asta tot un fapt e. (...) Eu știu ceea ce sînt, și dificultățile, dacă există, nu pot fi decît în ceea ce sînt eu, nu în ceea ce scrie în registrele statului. Liber statul să mă decreteze vapor, urs polar sau aparat fotografic, eu nu voi înceta prin aceasta să fiu evreu, român și dunărean.

"Sebastian este hărțuit și bătut în universitate. Nae Ionescu îndrumătorul său academic îl trădează și explică "ce este un evreu" după cum argumentau antisemiții vremii:

“există un conflict statornic între evrei și celelalte neamuri, conflict care, la anumite momente, caută dezlegări tari. De pe urma acestor dezlegări, evreii suferă, desigur; dar vina e numai a lor, pentru că, de cînd există, ei nu au făcut decît blestemății.”

Autorul menționează că lucrarea sa despre Sebastian a fost "prezentată la Sesiunea de Comunicări a Institutului Național pentru

Studierea Holocaustului din România "Elie Wiesel", București, 11 oct. 2010"

Cimitirul lui Eco. - acest roman complex (Cimitirul din Praga) datorat lui Umberto Eco, amestecă o poveste romantică cu prezența unui personaj numit Simone Simonini. Scrie Laszlo în 2011:

Simonini este un ticălos patent, obsedat pînă la frenezie de înfățișarea, comportamentul și obiceiurile evreiești, pe care ar vrea să le vadă șterse de pe fața pămîntului. Prin urmare, toate acțiunile sale, care țin de mari conspirații și contrafaceri, sînt orientate spre această direcție distructivă. Dar dragostea și nostalgia se pare că sînt mai fecunde în artă. Sau ele, în orice caz, au reușit să împingă lucrurile mult mai departe, în cărțile lui Umberto Eco, decît ura și trădarea.... Așa încît o discuție despre *Cimitirul din Praga* nu va consta în dilema dacă avem sau nu o carte antisemită. În orice moment autorul se poate prevala – pe bună dreptate – de viața independentă a personajelor, care sunt libere să îmbrățișeze o doctrină sau alta, fără ca asta să presupună că ele împărtășesc neapărat vederile romancierului. Singura problemă legată de cea mai recentă carte a lui Umberto Eco este dacă ea atinge nivelul unei opere artistice care să merite o dezbateră insistentă. Răspunsul la această chestiune este, în opinia mea, negativ.

Secțiunea **Viață șocantă** (bazată pe **romanul LEA** scris de **Andrei Klein**) - este fresca unei familii deportate din Cluj la Auschwitz pentru exterminare. 90% din deportați au pierit acolo. Klein capătă un pachet de scrisori de la mătușa sa Mariska. Le citește și profund tulburat decide să aducă conținutul la vederea publicului. În final Laszlo ne face atenți: "Ne e dat să citim, pentru prima dată cu asemenea acuitate, despre raporturile

complexe dintre frați și surori, gravitând pe o gamă foarte largă de sentimente, de la iubire, tandrețe și duioșie, pînă la sarcasm, cinism și ură. Iluzia străinătății edenice, care se profilează ca o răscumpărare după viața de chinuri și privațiuni, e sfâșiată de evidența faptelor."

PARTEA A DOUA

În partea a doua apar personaje cheie în viața românească interbelică ca de exemplu:

Nae Ionescu care produce furtuni în viața intelectuală, este învinuit de plagiat, un reprezentant al filozofilor reacționari germani, precursori ai nazismului, om cu concepții hitleriste. Părerile se împart între grupuri de susținători (Liviu Bordaș de ex) și altul de oponenți care argumentează blocajul filozofic al personajului rezumat de autor astfel:

"Obsesia lui de a promova naționalismul contra valorilor individului, fascismul și hitlerismul contra virtuților democrației, autoritarismul contra societății civile refuză să dispară complet, pînă în zilele noastre, cînd aparent ne-am lepădat totuși de indicațiile năiste catastrofale. Îmbrățișarea călduroasă a lui Liviu Bordaș provoacă moartea prin asfixiere. Cu încă vreo două broșuri pe stilul ăsta, moștenirea lui Nae Ionescu va merge pe dric spre locul de veci al ideilor falimentare".

Vintilă Horia A studiat la Facultatea de Drept, în paralel cu cea de Litere și Filozofie. Aidoma altor intelectuali români de calibru mondial cu traiectorii similare, Cioran, Eliade și Noica, Horia a fost atras de extrema dreaptă. A fost, timp de șase luni, cuzist și a colaborat în perioada 1937-1941 cu revista antisemită Sfarmă-Piatră. În anii 1940 - 1945, cînd Vintilă Horia a locuit la Roma și Viena, a fost parte a diplomației românești, ca șef de cabinet la

Ministerul Propagandei și, ulterior, atașat de presă la Roma. Când România întoarce armele împotriva Germaniei (august 1944), Vintilă Horia și soția lui, sunt internați într-un lagăr german. La sfârșitul războiului, cei doi soți pleacă în Italia. Aici, Vintilă Horia îl cunoaște pe Giovanni Papini, scrie și publică în reviste italiene, dar situația economică grea a Italiei postbelice îl determină să plece mai departe, în Argentina (primăvara 1948). Va sta la Buenos Aires până în martie 1953, când se întoarce în Europa, și anume în Spania, unde are o activitate literară susținută și se face cunoscut.

Ca să ne facem o idee despre crezul lui Vintilă, Laszlo ne arată acest elogiu deșănțat pentru Hitler:

“Germania lui Adolf Hitler [este] o valoare asemănătoare, ca forță și întindere, religiei în Evul Mediu sau artei în timpul Renașterii”. “Acest «homo europaeus», cel dintîi dintre cei mai mari, acel ce s-a încumetat să distrugă o prejudecată și să dovedească, cu strălucite argumente, forța nepieritoare a Europei, este Adolf Hitler. Discursul său este acela al veacurilor care vorbesc încă de pe turlile catedralelor și al basilicelor, din fundurile bibliotecilor și al muzeelor și de pe culmea aceea de umanitate care se numește europenism (s. V.H.)”.

În 1946, Tribunalul Poporului din România l-a condamnat în contumacie la 25 ani muncă silnică, pentru crime de război: | „s-au pus în slujba hitlerismului sau fascismului și au contribuit prin fapte proprii la realizarea scopurilor lor politice sau la aservirea vieții economice a țării în detrimentul intereselor poporului român”.

Dar... "Statul român își permite, probabil, după integrarea europeană din 2007, luxul de a-l “repune în drepturi” (care drepturi? de a i se republica în ediții de lux articolele

naziste?) pe unul din cei mai nocivi și neobrăzați ideologi ai criminalului secol trecut". Intervine **Paul Goma**, el cunoaște foarte bine trecutul scandalos al lui Vintilă Horia. I-am oferit câteva citate, sub formă de aperitiv, încă pe parcursul dialogului dintre noi doi. Dar cel care azi protestează săptămânal că e cenzurat, a reacționat atunci în modul cel mai tipic românesc: a vrut să mă cenzureze! A dat să-mi elimine intervențiile incomode, referitoare la fascismele lui Vintilă Horia (dar și ale lui Mircea Eliade sau Emil Cioran) și a încercat să publice un dialog... monologat. Eu întrebam – dar cititorul nu afla ce anume. El răspundea – dar cu totul altceva decît subiectul discuției. A trebuit să intervin cu toată energia pe lângă editorul cărții, în calitatea mea de coautor, spre a împiedica tentativa de emasculare. Textul integral s-a publicat abia ulterior, în volumul meu de polemici Orient Expres (Cluj, Ed. Dacia). Așa se face că apariția lui Paul Goma astăzi, în capul listei de semnături pentru “repunerea în drepturi” a lui Vintilă Horia nu reflectă, în cazul său, lipsa de informare. Ci tot mai frapantă autoiluzionare, odată cu trecerea timpului, că își poate croi o etică proprie. Însă etica e una singură și nu așteaptă să fie modelată, ci doar recunoscută și respectată.

Sfântă tinerețe legionară (C. Noica)

Constantin Noica e un personaj interesant și complex. La începutul vieții se înscrie în Mișcarea-legionară pătruns de xenofobie și naționalism. Publică un credo în revista – *Adsum* - în care declara :

“Democrația e semnul reacționarismului în planul spiritului”. Activitatea militantului extremist vizează două direcții ideatice: retrospectiv, prin practicarea cultului frenetic al “eroilor” legionari decedați, și prospectiv, prin identificarea viitoarelor ținte ale violenței.

După decembrie 1989 au venit scriitori să-l reabiliteze. Sorin Lavric a publicat "cercetarea" despre "Noica și Mișcarea Legionară" încercând să-l descarce pe Noica de oportunism politic și iubire a legionarismului în balanța unei "măreții sufletești" care devine un îndemn pentru atrocități:

*"Legionarismul este trecerea de la ordinea interioară la ordinea exterioară, este închegarea treptată a unei frumuseți externe pe baza unei iradierii spirituale ce vine din interior. Căci nu poți schimba lumea dacă nu te schimbi mai întâi pe tine, dacă nu devii un altul, cu totul nou, un altul **înfrorător de bun** a cărui atitudine să transfigureze România și a cărui prezență să-i oblige pe ceilalți să-ți imite comportamentul"* (p. 192).

Ne vom opri aici în speranța că lectura atentă a cărții de față va dezvălui cititorului o viziune lucidă, documentată și obiectiv argumentată prin prisma anilor care au cristalizat adevărul istoric și urmările grave ale extremismului politic și cultural într-o lume instabilă și fragilă, ușor de antrenat pe făgașuri catastrofale, incompatibile unei civilizații moderne. **Conclude Alexandru Laszlo:**

Iar apoi, cand cuvintele și-au atins ținta, au venit faptele: Holocaustul din România. Au pierit de moarte violentă între 280.000 și 380.000 de ființe umane.

Coperta cărții – povestea ei

Am căutat pictorul evreu reprezentativ al holocaustului. Mi-am amintit de Samuel Bak și picturile sale obsedante, vibrante, pe tema tragediei evreiești. Așa că am ales pictura sa inspirată de o fotografie celebră.

Samuel Bak

Bak s-a născut la Vilna în 1933. Când a început cel de-al Doilea Război Mondial, Bak a fost trimis împreună cu familia sa în ghetoul din Vilna, unde și-a expus primele picturi, avea numai 9 ani la acea vreme. A emigrat în Israel în 1948 împreună cu mama sa și a început să studieze la Academia de Artă Bezalel. În 1952, Bak și-a finalizat studiile la École nationale supérieure des Beaux-Arts din Paris. A început să își dezvolte stilul artistic cunoscut - suprarealismul figurativ - când a locuit în Italia, între 1959 și 1966. Holocaustul este o parte esențială și centrală a picturilor sale, în care creează un limbaj suprarealist care descrie întâmplări fragile și situații onirice și imposibile. Timp de zeci de ani, el picta între șase și opt ore pe zi. În timpul acestei munci neîncetate și-a construit o arhivă de imagini care continuă să apară în numeroase variante și care au devenit simbolurile artei sale, în care realitatea devine o natură moartă înghețată. Lucrările sale abordează amintirile Holocaustului, dar, de fapt, se situează dincolo

de documentarea memoriei sau de abordarea artei ca un tratament post-traumă. Ideea copilului de pe copertă pleacă de la o fotografie obsedantă pe care o cunoaștem: Un copil arestat, între viață și moarte. Înghețată în timp, fața sa solemnă, neliniștită și gestul său de predare, asemănător cu cel al unui adult, sunt nepotrivite cu genunchii săi noduroși, șapca supradimensionată și statura sa mică. Timpul: Aprilie - mai, 1943. Locul: ghetoul din Varșovia. Evrei îngroziți, majoritatea femei și copii, sunt scoși din ascunzătoarea lor sub amenințarea armelor S.S. Aflat în prim-plan, băiatul este izolat de familie și de comunitate, într-o singurătate înfricoșătoare, în momentul în care soarta sa este pecetluită, iar copilăria sa este brusc încheiată. Cu mâinile ridicate, ca și cum ar fi un criminal sau un revoluționar periculos, el este ținta atât a armelor, cât și a aparatului fotografic. Este una dintre cele patruzeci și nouă de fotografii adunate într-un album de Jurgen Stroop, comandantul însărcinat cu curățarea ghetoului Varșovia, imaginea având eticheta: "Scoși cu forța din buncăr". Această fotografie, ca și altele din colecția Yad va shem, îi înfățișează pe evrei ca pe niște combatanți, rebeli și trădători, iar revolta de la Varșovia ca pe un act de război. Albumul, dar de aniversare pentru Heinrich Himmler, a fost intitulat: "CARTIERUL EVREILOR DIN VARȘOVIA NU MAI ESTE".

Bak prelucrează figura copilului ca un simbol al înfrângerii. Este prizonierul evreismului său, după cum spun criticii de artă este versiunea evreiască a crucificării lui Iisus.

Adaugând scânduri și sfori care iau forma stelei lui David Bak a realizat zeci de variante, cu mici modificări minore. Unul din ele apare pe coperta unei cărți de mare valoare și emoție pentru cititorul de limbă română: Viața Șocantă.

Mă voi opri aici felicitând autorul din Cluj pentru această carte de excepție atât de

necesară celor care nu uită și care repetă zi de zi cuvintele "Never Again".

